

Жураківський Ю.В.*здобувач кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»*

«ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ СТОРІН У ДОГОВІРНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: ПРОБЛЕМИ БАЛАНСУ З ЮРИДИЧНИМИ ОBOB'ЯЗКАМИ»

Вступ. Договірні правовідносини є центральною ланкою приватного права, у межах якої відбувається реалізація фундаментальних принципів свободи договору, рівності учасників та автономії волі. Водночас саме ця сфера найбільш виразно демонструє необхідність поєднання протилежних начал – максимальної реалізації суб'єктивних прав сторін і належного виконання покладених на них юридичних обов'язків. У реальній практиці виникає складність у збереженні балансу: надмірне акцентування на свободі та гарантіях прав учасників договору нерідко призводить до зловживань, недобросовісної поведінки та порушення інтересів контрагента. З іншого боку, посилення обов'язкової складової здатне звузити свободу розсуду сторін і фактично нівелювати значення суб'єктивних прав, перетворивши їх на формальність.

Особливої гостроти ця проблема набуває в умовах глобалізаційних процесів та європейської інтеграції України, які передбачають адаптацію національної договірної практики до міжнародних і європейських стандартів. Різні правові системи по-різному вирішують питання співвідношення прав та обов'язків у договірних відносинах, що зумовлює необхідність вироблення узгоджених підходів. Додатковим чинником виступає сучасна судова практика, яка нерідко демонструє суперечливість у визначенні меж здійснення прав сторін договору та у застосуванні механізмів їх захисту. Виникають проблеми тлумачення положень щодо свободи договору, принципу добросовісності, меж дії імперативних норм,

що створює правову невизначеність та знижує рівень довіри до договірних відносин.

Актуальною залишається й проблема наявності прогалин у законодавстві щодо гарантій реалізації суб'єктивних прав та способів примусу до виконання обов'язків. Зокрема, відсутність уніфікованих критеріїв визначення «зловживання правом» чи «неналежного виконання обов'язку» призводить до неоднакових результатів при вирішенні подібних справ судами. Водночас у практиці господарських і цивільних відносин спостерігається збільшення кількості конфліктів, що виникають через невизначеність меж здійснення суб'єктивних прав, особливо у сферах кредитних, орендних, підрядних та інвестиційних договорів.

Таким чином, постає необхідність у комплексному теоретико-правовому осмисленні гарантій реалізації суб'єктивних прав сторін договору, дослідженні їх функціональної взаємодії з юридичними обов'язками та розробці концептуальних підходів до встановлення справедливого балансу між ними. Лише така інтеграція теоретичних напрацювань, судової практики та міжнародних стандартів дозволить створити ефективний механізм правового регулювання договірних відносин, що забезпечуватиме як стабільність правопорядку, так і захист прав та інтересів його учасників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна юридична література розглядає реалізацію суб'єктивних прав та належне виконання договірних зобов'язань

через призму принципів цивільного права та балансу між правами й обов'язками сторін. Дослідження І. Г. Бабича, Т. В. Боднара та Н. Ю. Голубевої підкреслюють важливість справедливості, належного виконання зобов'язань і методологічних засад правового регулювання. В. І. Борисова, М. А. Бурдосова та А. М. Колодій розкривають основоположні принципи цивільного права, включно з рівністю та автономією волі, тоді як О. О. Кот і Ю. Д. Притика акцентують на практичних механізмах захисту прав і забезпечення балансу обов'язків. М. Д. Сібільов і К. Скіданов досліджують динаміку договірних зобов'язань та роль волевиявлення у правочинах. Роботи В. В. Луця та підручник Є. О. Харитоновна і Н. Ю. Голубевої систематизують теоретичні та практичні аспекти договірних відносин, включно з гарантіями прав сторін.

Попри наявну базу, більшість досліджень фокусуються на нормативних та структурних аспектах, залишаючи недостатньо розкритими функціональну взаємодію прав і обов'язків та механізми забезпечення балансу у практичній реалізації договірних відносин.

Метою статті є комплексний аналіз гарантій реалізації суб'єктивних прав сторін у договірних правовідносинах та виявлення механізмів забезпечення їх збалансованості з юридичними обов'язками. Досягнення цієї мети передбачає дослідження теоретичних засад регулювання договірних відносин, аналіз принципів цивільного права, що впливають на баланс прав і обов'язків, а також оцінку існуючих правових механізмів захисту та реалізації прав сторін. Завданням є визначення проблем і прогалин у нормативному та практичному забезпеченні балансу між суб'єктивними правами та обов'язками, а також вироблення рекомендацій щодо підвищення ефективності договірного регулювання та гарантій прав сторін у сучасних правовідносинах.

Виклад основного матеріалу. Принципи як ключові категорії та закономірності

правової реальності традиційно посідають одне з провідних місць у механізмі правового регулювання цивільних правовідносин. Вони становлять своєрідну «вісь» усієї системи приватного права, оскільки саме через принципи відображаються найсуттєвіші риси й закономірності розвитку правової матерії. Принципи є не лише теоретичними положеннями чи ідеями, а й практичними орієнтирами, що визначають напрямок розвитку законодавства, впливають на правотворчість і правозастосування, а також задають межі та стандарти поведінки суб'єктів цивільних правовідносин.

Принцип слід розуміти як базову ідею, нормативну вимогу або положення, яке має не лише декларативний характер, а виступає фундаментальним, вихідним, керівним і концептуальним елементом правової системи [11, с. 24]. Його значення полягає у тому, що він є критерієм для тлумачення норм права, заповнення прогалин у законодавстві та вироблення нових правових підходів. Саме тому принципи мають пріоритетний характер порівняно з конкретними нормами, адже вони формують їхній «дух» і забезпечують цілісність та системність усієї правової конструкції.

У цьому контексті принципи виконують не тільки функцію гарантії легітимності реалізації цивільних прав, а й слугують повноцінним інструментом їх правового регулювання. Вони забезпечують баланс між свободою та обмеженнями у приватноправових відносинах, спрямовують учасників на добросовісну поведінку, узгоджують індивідуальні інтереси з інтересами суспільства. Застосування принципів у практичній площині дозволяє гнучко реагувати на складні та нетипові життєві ситуації, коли буквальне застосування норм права може виявитися недостатнім або навіть несправедливим. У таких випадках саме принципи стають тим інструментом, що допомагає досягти справедливого результату та зберегти стабільність цивільного обороту. [11, с. 119].

Зокрема, принципи юридичної рівності, справедливості, добросовісності, розумності

та диспозитивності становлять універсальні засади, які мають застосовуватись у всіх видах цивільних правовідносин – незалежно від їхньої статичної або динамічної природи. Так, принцип диспозитивності втілює ідею свободи суб'єктів щодо вибору правомірних моделей поведінки, реалізації належних їм суб'єктивних прав на власний розсуд, самостійно та незалежно [11, с. 120]. Він передбачає допустимість будь-яких дій, які прямо не заборонені законом, що, у свою чергу, забезпечує правову автономію учасників правовідносин, сприяє їх ініціативності, творчості та всебічному захисту прав.

Цивільне право базується на низці загальнообов'язкових принципів, що визначають характер і структуру правовідносин. Вони виконують функцію системоутворюючих чинників, завдяки яким цивільне право зберігає цілісність та узгодженість, а правозастосовна практика – стабільність і передбачуваність. Одним із таких засадничих принципів є принцип юридичної рівності, який виявляється у визнанні матеріально-правової рівності всіх учасників цивільного обороту. Його сутність полягає у тому, що жоден учасник приватноправових відносин не може мати заздалегідь встановлених переваг чи привілеїв у порівнянні з іншим, а правове становище сторін визначається виключно змістом закону та укладеного договору [9, с. 236].

Цей принцип відображає фундаментальну ідею права як загальної міри свободи та справедливості, встановленої державою для забезпечення недопущення обмеження свободи одного суб'єкта іншим. Його значення полягає у створенні простору правової комунікації, де кожна сторона виступає як рівноправний та самостійний учасник. Таким чином, всі цивільні правовідносини будуються на засадах рівноправності, відсутності підпорядкування чи домінування, а кожна сторона зберігає власну майнову та особисту автономію [6, с.134]. Рівність у цивільному праві не означає тотожність чи однаковість усіх учасників, а забезпечує їхню рівну можли-

вість вільно реалізовувати права та обов'язки у межах визначених законом форм.

Юридична рівність, у свою чергу, формує підґрунтя для розвитку самостійної, правосвідомої особи, здатної усвідомлювати власні інтереси, цілі, можливості та ефективно їх реалізовувати у межах правового поля. Вона стимулює розвиток ініціативності та відповідальності, закладаючи основи для активної участі у цивільному обороті, насамперед у сфері договірних зобов'язань, де саме рівність сторін визначає можливість узгодження їхніх воľ та інтересів.

Разом з тим, динаміка договірних зобов'язань – тобто процес розвитку зобов'язальних правовідносин у часі – потребує застосування комплексу етичних і правових принципів. До них належать принципи справедливості, добросовісності та розумності, які виступають не лише абстрактними морально-правовими категоріями, а й практичними критеріями оцінки поведінки сторін. Вони повинні супроводжувати всі етапи існування зобов'язання – від його виникнення до остаточного припинення, виступаючи своєрідним «моральним і юридичним фільтром» цивільного обороту.

Принцип справедливості вимагає неупередженості, симетрії у правах і обов'язках сторін, а також об'єктивності при оцінці їхньої поведінки. Він спрямований на досягнення такого результату, при якому жодна зі сторін не опиняється у завідомо гіршому становищі внаслідок дисбалансу договірних умов чи зловживання правами. Цей принцип слугує орієнтиром не лише для сторін договору, а й для суду чи іншого правозастосовного органу, особливо у випадках, коли необхідна оцінка морально-етичного аспекту зобов'язальних відносин, або коли закон не дає прямої відповіді на спірне питання [10, с. 35].

Принцип добросовісності проявляється у вимозі до сторін діяти чесно, без обману, тиску чи маніпуляцій. Цей принцип має особливе значення у випадках, коли правочини укладаються з малолітніми, недієздатними особами або особами, які через певні обста-

вини не здатні усвідомлювати характер своїх дій. Добросовісність охоплює не лише юридичну, а й етичну площину, пов'язану з особистою відповідальністю за правомірне використання наданих законом прав [9, с. 234].

Не менш значущим є принцип розумності, що орієнтує сторони на усвідомлення цінності прав, доцільність дій, оцінку можливих правових наслідків. Реалізація цього принципу забезпечує раціональну поведінку у межах договірних зобов'язань та знижує ризики правопорушень, конфліктів або зловживання правами [2 с. 67].

У межах цивільного права особливу роль відіграє також свобода договору, що є базовим проявом автономії волі. Вона охоплює право суб'єктів самостійно визначати умови договору, вільно вступати у правовідносини або утримуватися від цього, вибирати партнерів і способи реалізації прав. Цей принцип є однією з основ приватного права, що відображає ідею свободи як здатності особи формувати власне правове становище відповідно до її інтересів і цінностей [1 с. 27].

З теоретичної точки зору, динаміка договірних зобов'язань охоплює не лише стадії виникнення, зміни чи припинення прав та обов'язків, а й інші етапи реалізації цивільних прав: виконання зобов'язання, його призупинення, поновлення, охорону та захист. Усі ці стадії тісно пов'язані між собою та формують послідовний процес правового розвитку конкретного зобов'язання [3, с. 67].

У цьому контексті доцільно розглядати принципи здійснення цивільних прав залежно від етапів динаміки зобов'язань. Такий підхід дозволяє не лише систематизувати їхнє функціональне значення, а й більш чітко простежити специфіку їхнього застосування у різних часових і змістовних вимірах договірних правовідносин. Зобов'язання, як динамічне правове явище, розвивається послідовно, проходячи низку етапів, кожен із яких супроводжується специфічними принципами, що забезпечують легітимність та ефективність цивільного обороту.

Першим етапом є виникнення договірних зобов'язань, яке ґрунтується на принципах свободи договору, автономії волі та рівності сторін. Саме на цій стадії визначаються умови майбутньої взаємодії, закладається баланс інтересів та окреслюються межі правового простору, у якому сторони реалізовуватимуть свої права та обов'язки [8, с. 145].

Другим етапом виступає зміна умов або складу суб'єктів зобов'язання. Тут важливого значення набувають принципи стабільності правовідносин, добросовісності та розумності, адже зміна договору чи передання прав і обов'язків іншій особі повинні здійснюватися у спосіб, що не порушує баланс інтересів сторін і відповідає цілям правового регулювання [8, с. 145].

Припинення зобов'язання становить наступний етап, де на перший план виходять принципи належного виконання, повного задоволення інтересів кредитора та остаточного врегулювання взаємних претензій сторін. Реалізація цих принципів забезпечує завершеність договірних відносин і відновлення правової визначеності між учасниками [8, с. 145].

Особливого значення набуває етап реалізації прав і обов'язків сторін, адже саме він відображає практичний зміст договірних зобов'язань. Тут ключовими є принципи послідовності, безперешкодності у здійсненні прав, а також взаємного сприяння сторін у досягненні цілей договору.

У ряді випадків можливе призупинення зобов'язання, наприклад, унаслідок дії непереборної сили чи інших обставин. На цій стадії особливе значення мають принципи справедливості, добросовісності та розумності, які дозволяють гнучко реагувати на форс-мажорні ситуації та зберегти баланс між стабільністю зобов'язання й реальними можливостями його виконання.

Не менш важливою є стадія поновлення зобов'язання, яка може мати місце у разі скасування підстав його припинення або за новою домовленістю сторін. Тут основопо-

ложними є принципи диспозитивності, свободи договору та автономії волі, що дозволяють учасникам цивільного обороту відновити свої правовідносини у бажаній для них формі.

Завершальною ланкою динаміки виступає захист і охорона порушених прав, що передбачає застосування спеціальних правових механізмів для відновлення порушеної рівноваги. На цій стадії провідну роль відіграють принципи справедливості, ефективності захисту та повного відшкодування шкоди. Саме вони забезпечують не лише формальне поновлення правового становища, а й досягнення реального, справедливого результату, що відповідає інтересам потерпілої сторони [8, с. 145].

Таким чином, принципи цивільного права відіграють ключову роль у забезпеченні балансу між інтересами сторін, регулюванні їхньої поведінки на всіх етапах договірного зобов'язання та запобіганні порушенням. Вони є не лише методологічною базою, а й практичним орієнтиром для правозастосовної діяльності у сфері приватного права [4, с. 66].

Принцип свободи договору є наріжним каменем цивільного права, що забезпечує самостійність та рівноправність сторін у договірних правовідносинах. Його зміст охоплює низку фундаментальних прав суб'єктів, зокрема: вільний вибір контрагента, визначення виду договору, умов його укладення, зміни, припинення та способів забезпечення виконання зобов'язань. Цей принцип реалізується не лише на стадії укладення договору, але й супроводжує його на всіх етапах динаміки договірного зобов'язання [9, с. 76].

Свобода договору тісно пов'язана з принципом вільного волевиявлення. Вона означає, що жодна особа не може бути примушена до укладення договору, реалізації чи нереалізації права всупереч своїй волі. Суб'єкт цивільного права самостійно обирає момент і спосіб реалізації свого права відповідно до власних інтересів. Динаміка договірного зобов'язання охоплює всі етапи існування правовідносин: від виникнення до припинення. На кожному

з цих етапів діють відповідні принципи. Зокрема, на стадії виконання зобов'язання особливого значення набувають принципи належного та реального виконання. Перший передбачає, що зобов'язання має бути виконано у повному обсязі відповідно до умов договору: належним чином, у встановлений строк, у погодженому місці та визначеним суб'єктом. Другий вимагає фактичного здійснення дій, передбачених договором, з метою задоволення інтересу кредитора [15, с. 314].

Реалізація, зміна та припинення договірних зобов'язань можуть бути зумовлені діями чи бездіяльністю сторін, або настанням обставин, передбачених договором, включаючи ті, що залежать від волі однієї зі сторін. Усі ці ситуації регулюються названими вище принципами, які забезпечують належне функціонування договірних відносин [14, с. 241].

Окремо варто виділити принципи здійснення суб'єктивних цивільних прав. Вони включають: принцип солідарності інтересів і співробітництва, принцип здійснення прав відповідно до їх призначення, принцип економічності, принцип стабільності та гарантованості. Зазначені принципи покликані забезпечити ефективне, цілеспрямоване й узгоджене здійснення прав з метою задоволення інтересів сторін [12, с. 17].

Серед авторських підходів виділяють також принцип послідовності здійснення прав і виконання обов'язків, принцип повного задоволення інтересу, принцип безперешкодності здійснення прав у межах договірного зобов'язання. Кожен із них сприяє побудові договірних відносин на засадах рівності, добросовісності та стабільності [2, с. 134].

У разі порушення зобов'язання виникає аномальна динаміка правовідносин. У таких випадках застосовуються механізми охорони і захисту цивільних прав, що ґрунтуються на принципі відновлення порушеного стану. Правомірні дії уповноваженої особи (відмова від договору, відмова від прийняття виконання, оперативні санкції тощо) спрямовані на припинення порушення та забезпечення ефективного захисту інтересів [7, с. 49].

Таким чином, залежно від стадії динаміки договірної зобов'язання, застосовуються різні принципи, зокрема свобода договору, вільне волевиявлення, належне та реальне виконання зобов'язань, послідовність та безперешкодність реалізації прав, стабільність зобов'язань, повне задоволення інтересу, а також принципи охорони та захисту цивільних прав. Ці положення формують концептуальну основу для ефективного здійснення суб'єктивних прав у межах договірних зобов'язань, забезпечуючи їх гнучкість, стабільність та правову визначеність [8, с. 123].

Узагальнюючи, варто зазначити, що в ході здійсненого дослідження принципів здійснення суб'єктивних цивільних прав у динаміці договірної зобов'язання встановлено, що ці принципи не лише визначають загальний напрям розвитку договірних відносин, але й безпосередньо впливають на якість реалізації цивільних прав та обов'язків. Динаміка договірної зобов'язання – як комплексна категорія – охоплює не лише традиційні стадії виникнення, зміни й припинення, а й ширші процеси: реалізацію прав, їх поновлення, призупинення, а також охорону й захист порушених прав.

Принцип свободи договору, що є одним із наріжних у приватному праві, розкривається не лише через свободу вибору контрагента чи умов договору, але й у здатності сторін впливати на подальший розвиток договірних зобов'язань. Він тісно переплітається з принципом вільного волевиявлення, що забезпечує індивідуалізацію поведінки учасників правовідносин і гарантує неприпустимість зовнішнього втручання у процес здійснення суб'єктивних прав.

На етапі виконання зобов'язання ключове значення мають принципи належного та реального виконання. Перший визначає якість та формальні ознаки дій сторін, другий – фокусує увагу на досягненні реального результату відповідно до змісту зобов'язання. Їх синергія забезпечує відповідність очікувань сторін досягнутим результатам, а також стабільність цивільного обороту.

Окремо заслуговують на увагу функціональні принципи здійснення прав, зокрема: послідовності дій, повного задоволення інтересу, безперешкодності реалізації прав. Вони сприяють усвідомленому й ефективному управлінню договірними відносинами, підвищують відповідальність учасників, зменшують ризики недобросовісної поведінки.

Нормальну динаміку договірної зобов'язання необхідно відрізнити від аномальної, яка виникає у випадках його порушення. В таких ситуаціях активізуються механізми правового захисту, зокрема: оперативні санкції, розірвання договору, звернення до суду або відмова від прийняття неналежного виконання. Усі ці механізми ґрунтуються на принципі гарантованості та охорони суб'єктивного права, що забезпечує відновлення правового балансу.

Загалом, у ході дослідження доведено, що ефективність здійснення суб'єктивних прав у договірних зобов'язаннях значною мірою залежить від правильної взаємодії загальноправових та спеціальних принципів, адже саме їхня комплексна дія забезпечує гармонійний розвиток договірних відносин. Ігнорування хоча б одного з них може призвести до виникнення правових колізій, дисбалансу інтересів сторін чи навіть до підриву самої ідеї договірної свободи. Тому застосування принципів має бути не лише формальним чи декларативним, а системним і гнучко адаптованим до конкретної правової ситуації, з урахуванням контексту та фактичних обставин справи.

Практичне значення має не лише знання цих принципів, а й здатність інтерпретувати їх у дусі справедливості, добросовісності та правової розумності. Це означає, що правозастосовці повинні виходити не тільки з букви закону, але й з його «духу», прагнучи забезпечити баланс між формальною визначеністю норм і потребою досягнення справедливого результату. Застосування принципів у такому ключі дозволяє заповнювати прогалини у праві, усувати суперечності між нормами, а також вирішувати спірні ситуації з урахуванням морально-етичних орієнтирів, що

особливо важливо для зобов'язальних відносин, які мають виразний соціальний вимір.

Таким чином, запропоноване класифікаційне розмежування принципів залежно від етапів динаміки договірної зобов'язання не лише має теоретичне значення, але й виконує прикладну функцію, адже воно дозволяє підвищити ефективність правозастосування, забезпечити передбачуваність та стабільність договірної регулювання, а також створює

методологічне підґрунтя для подальших наукових досліджень у сфері приватноправового регулювання. У підсумку, системне осмислення принципів як вихідних ідей цивільного права підтверджує їхню роль не лише як гарантій легітимності та справедливості, але й як дієвих інструментів практичного регулювання, здатних забезпечити належне функціонування і розвиток договірних зобов'язань у сучасному правовому полі.

Анотація

У статті здійснено комплексний аналіз системи принципів здійснення суб'єктивних цивільних прав у контексті динаміки договірної зобов'язання. Дослідження ґрунтується на розумінні договірної зобов'язання як динамічного процесу, що охоплює етапи від виникнення до припинення правовідносин, кожен з яких характеризується специфікою реалізації прав та обов'язків його учасниками. Автором детально проаналізовано зміст та значення загальноцивільних принципів, що є основою для будь-яких приватних правовідносин. Зокрема, принцип свободи договору розглядається не лише як можливість вільного укладення угоди, а й як свобода визначення її умов, вибору контрагента та способу здійснення прав. Принцип вільного волевиявлення виступає гарантом того, що реалізація прав є результатом усвідомлених і добровільних дій, що виключає примус чи помилку. Належне та реальне виконання зобов'язань є ключовим принципом, що забезпечує досягнення мети договірних відносин. У статті підкреслюється, що ці принципи є наскрізними та діють на всіх стадіях зобов'язання, забезпечуючи його легітимність та стабільність. Крім загальноцивільних, у роботі окреслено та обґрунтовано функціональні принципи, які є більш специфічними для договірних правовідносин і безпосередньо впливають на їх динаміку. До них належать: Послідовність здійснення прав і обов'язків: цей принцип передбачає логічну й часову послідовність дій сторін, що відповідає змісту договору та його меті. Принцип повного задоволення інтересу: він наголошує на тому, що здійснення прав має бути спрямоване на повне та ефективне задоволення законних інтересів кредитора. Це означає не лише формальне виконання, а й досягнення бажаного результату. Принцип безперешкодності реалізації прав: цей принцип гарантує, що жодна зі сторін не повинна створювати перешкод для іншої сторони у здійсненні її прав, а навпаки – сприяти цьому. Обґрунтовано, що саме системне врахування цих функціональних принципів є запорукою ефективного та безконфліктного здійснення прав у договірних відносинах. У статті наведено узагальнену класифікацію принципів залежно від стадій розвитку договірної зобов'язання. Така класифікація має важливе прикладне значення для правозастосовної практики, оскільки дозволяє більш обґрунтовано оцінювати дії сторін на кожному етапі: від укладення (принципи свободи договору, волевиявлення), через виконання (принципи належного виконання, послідовності, безперешкодності), до припинення (принцип повного задоволення інтересу). Ця систематизація також сприяє глибшому розумінню сутності цивільних прав та обов'язків, що має важливе значення для подальших наукових досліджень у сфері приватного права. Висновок, що ефективне здійснення прав неможливе без системного підходу до застосування принципів, підкреслює їхню нерозривну єдність та взаємозалежність у забезпеченні стабільності й передбачуваності цивільного обороту.

Ключові слова: цивільне право, договірне зобов'язання, принципи права, свобода договору, динаміка правовідносин, належне виконання, суб'єктивне право.

Zhurakivskyi Yu.V. Guarantees of the exercise of the parties' subjective rights in contractual legal relations: problems of balance with legal obligations

Summary

The article provides a comprehensive analysis of the system of principles governing the exercise of subjective civil rights in the context of the dynamics of contractual obligations. The study is based on the understanding of a contractual obligation as a dynamic process that encompasses the stages from the emergence to the termination of legal relations, each of which is characterized by specific features of the exercise of rights and obligations by the parties. The author offers a detailed analysis of the content and significance of general civil law principles, which serve as the foundation for any private legal relationship. In particular, the principle of freedom of contract is considered not only as the possibility of freely concluding an agreement, but also as the freedom to determine its terms, choose a counterparty, and define the manner of exercising rights. The principle of free will ensures that the exercise of rights results from conscious and voluntary actions, thereby excluding coercion or mistake. Proper and actual performance of obligations is identified as a key principle that guarantees the achievement of the objectives of contractual relations. The article emphasizes that these principles are universal and operate at all stages of an obligation, ensuring its legitimacy and stability. In addition to general civil principles, the study outlines and substantiates functional principles that are more specific to contractual relations and directly influence their dynamics. These include: the principle of sequence in the exercise of rights and obligations, which requires logical and chronological consistency of the parties' actions in accordance with the content and purpose of the contract; the principle of full satisfaction of interests, which highlights that the exercise of rights must aim at the full and effective realization of the creditor's legitimate interests, implying not only formal performance but also the achievement of the intended result; and the principle of unobstructed exercise of rights, which guarantees that neither party should create obstacles for the other in exercising its rights but, on the contrary, should facilitate their realization. It is substantiated that systematic consideration of these functional principles is the key to effective and conflict-free exercise of rights in contractual relations. The article provides a generalized classification of principles depending on the stages of development of contractual obligations. Such classification has significant practical value for legal practice, as it enables a more reasoned assessment of the parties' actions at each stage: from conclusion (principles of freedom of contract, free will), through performance (principles of proper performance, sequence, unobstructed exercise), to termination (principle of full satisfaction of interests). This systematization also contributes to a deeper understanding of the essence of civil rights and obligations, which is of considerable importance for further scientific research in the field of private law. The conclusion that effective exercise of rights is impossible without a systematic approach to the application of principles underscores their inseparable unity and interdependence in ensuring stability and predictability in civil turnover.

Key words: civil law, contractual obligation, legal principles, freedom of contract, dynamics of legal relations, proper performance, subjective right.

Список використаних джерел:

1. Бабич І. Г. Належне виконання зобов'язань і принцип справедливості. Часопис цивілістики. 2014. Вип. 16. С. 26–29.
2. Боднар Т. В. Виконання договірних зобов'язань в цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 272 с.
3. Боднар Т. В. Реалізація загальних принципів цивільного законодавства при виконанні договірних зобов'язань. Вісник Академії правових наук України. 2004. № 3. С. 65–77.

4. Борисова В. І. Принципи цивільного права. *Право України*. 2017. № 7. С. 67–75.
5. Бурдоносowa М. А. Теоретико-правові аспекти принципу рівності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. Вип. 4. С. 31–33.
6. Голубєва Н. Ю. Зобов'язання в цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання : монографія. Одеса : Фенікс, 2013. 642 с.
7. Гринько С. Д. Підстави виникнення деліктних зобов'язань за римським правом. *Університетські наукові записки*. 2009. Вип. 1(29). С. 49–55.
8. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 206 с.
9. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 494 с.
10. Луць В. В. Контракти в підприємницькій діяльності : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 640 с.
11. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія. Харків : Право, 2008. 240 с.
12. Притика Ю. Д. Поняття і диференціація способів захисту цивільних прав та інтересів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Юридичні науки. 2004. Вип. 60–62. С. 16–19.
13. Сібільов М. Динаміка договірних зобов'язань після їх виникнення. *Вісник Академії правових наук України*. Питання цивільного і міжнародного права. 2005. Вип. 1 (40). С. 79–88.
14. Скіданов К. Поняття волі та волевиявлення і їх правове значення для вчинення правочинів. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. Вип. 4. С. 240–247.
15. Харитонов Є. О., Голубєва Н. Ю. (ред.) Цивільне право України : підручник : у 2 т. Т. 1. Харків : Одіссей, 2008. 832 с.